

UNIVERZITETSKI VODIČ ZA PODRŠKU STUDENTIMA SA POSEBNIM POTREBAMA

- Prvi vodič



U SUSRET VAŠIM POTREBAMA

Pripremili:

dr. sc. Alma Dizdarević
dr. sc. Meliha Bijedić

Recenzent:

Haris Muhić

Lektor:

Prevodilačke usluge CONTEXT, Sarajevo

Izdavač:

World University Service of Bosnia Herzegovina (SUSBiH)

Tiraž:

700 komada

Grafički dizajn i DTP:

Faruk Bavčić

Vodič je nastao u okviru Tempus projekta „Jednake mogućnosti za studente sa posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ (EQOPP) (2011-2517) (Broj projekta: 516939-TEMPUS-1-2011-1-BA-TEMPUS-SMHES), koji je finansiran od strane Evropske komisije.

Ovaj vodič prikazuje gledišta partnera i ne predstavlja mišljenje Komisije. Evropska komisija nije odgovorna za bilo kakvu upotrebu informacija koje se ovdje nalaze.

Pravo na obrazovanje uključuje i svaku vrstu nediskriminacije, što znači da osobama sa invaliditetom ili posebnim potrebama pripadaju sva prava propisana domaćim i međunarodnim dokumentima. Pored obaveze da uskladi domaće zakonodavstvo sa međunarodnim normama i konvencijama koje smo prihvatili, BiH je obavezna da i u praktičnoj primjeni vodi računa koliko su vulnerabilne skupine, kao što su osobe sa invaliditetom ili posebnim potrebama, uključene u sistem i koliko im je od propisanih prava stvarno dostupno. Jedan od ciljeva unapređenja kvaliteta života osoba sa invaliditetom je i izjednačavanje mogućnosti pristupa visokoškolskim ustanovama, čime se poboljšava uključivanje ovih osoba u društvo zasnovano na znanju i zapošljavanje.

Obrazovanje je osnovni preduvjet u obezbjeđivanju socijalne uključenosti i neovisnosti svih osoba, uključujući i osobe s invaliditetom. U Rezoluciji Vijeća Evrope o izjednačavanju mogućnosti za učenike i studente u obrazovanju i osposobljavanju navodi se da trebamo ohrabriti i podržati njihovu punu integraciju u društvo kroz odgovarajuću edukaciju i trening, i uključivanje u obrazovni sistem koji je prilagođen njihovim potrebama.

Ovaj vodič, prvi u nizu, upravo je urađen da podigne svijest o potrebi izjednačavanja mogućnosti za osobe sa invaliditetom, njihovom lakšem odlučivanju da studiraju i povećanju broja ove studentske populacije na bh. univerzitetima u skladu sa konvencijama i standardima evropskog prostora visokog obrazovanja.

Haris Muhić,
Svjetski Univerzitetski Servis BiH

PREDGOVOR

Ovaj vodič nastao je u okviru Tempus projekta „Jednake mogućnosti za studente sa posebnim potrebama u visokom obrazovanju“ (EQOPP) (2011-2014) (Broj projekta: 516939-TEMPUS-1-2011-1-BA-TEMPUS-SMHES) i namijenjen je unapređenju pristupa, zadovoljavanju potreba i prava i poboljšanju iskustva studiranja studenata i studentica s posebnim potrebama (studenata s motoričkim poremećajima, s oštećenjem sluha, s oštećenjem vida, specifičnim teškoćama u učenju, mentalnim poremećajima, studenata s poremećajima govorno-jezičke komunikacije, s hroničnim bolestima, studenata s rizikom kakva je pripadnost etničkoj manjini, studenata koji se nalaze u akademski nepovoljnom položaju i s niskim socio-ekonomskim statusom, studenata koji imaju iskustvo nasilja, traume i sl.) na svim univerzitetima u Bosni i Hercegovini (BiH).

Glavni cilj ovog projekta je podržati bh. univerzitete u poboljšanju kvaliteta i modernizaciji visokog obrazovanja kreiranjem institucionalnih kapaciteta i razvijanjem politike i prakse, što će omogućiti svim studentima i studenticama da studiraju na bh. univerzitetima. Univerziteti u BiH su posvećeni da osobama s posebnim potrebama, koje su rezultat invaliditeta ili bilo koje druge posebne potrebe tokom studiranja, osiguraju jednak pristup i podršku u skladu sa njihovim mogućnostima i potrebama, s ciljem njihovog aktivnog učešća u svakom aspektu univerzitetskog života. Univerziteti u BiH su jako zainteresirani da unaprijede svoje usluge i da osiguraju studentima i studenticama usluge koje su u skladu s njihovim potrebama, i ujedno da ohrabre učenike i učenice završnih razreda srednjih škola da se upisuju na visokoškolske ustanove.

Ovaj vodič je napisan za osobe s invaliditetom ili posebnim potrebama i za osobe koje pružaju podršku, te općenito za studente i studentice i osoblje univerziteta. Svrha ovog vodiča je razvijanje svjesnosti o invaliditetu i posebnim potrebama, načinu prepoznavanja takvih studenata, te načinu razvijanja i poboljšanja njihovih vještina učenja kroz podršku koja je dostupna na univerzitetima.

Sadržaj

I UVODNE INFORMACIJE.....	7
Kako nastaju posebne potrebe?	8
Ko su studenti s posebnim potrebama?	8
Ured za podršku	8
Kordinator za podršku.....	9
Podrška tutora i studiranje.....	10
Pristup informacijama	11
Kako koristiti ovaj vodič?	13
Individualni profil	13
II RAZUMIJEVANJE POJEDINIH POSEBNIH POTREBA.....	16
Ukoliko imate oštećenje vida.....	16
Ukoliko imate oštećenje sluha.....	18
Ukoliko imate motorički poremećaj	20
Ukoliko imate specifične teškoće u učenju.....	22
Ukoliko imate mentalne poremećaje.....	24
Ukoliko imate poremećaje govorno-jezičke komunikacije.....	25
Ukoliko imate dodatne zahtjeve.....	26
Koja vam je dokumentacija potrebna?	27
III VJEŠTINE UČENJA I ASISTIVNA TEHNOLOGIJA.....	28
Vještine učenja.....	28
Vremenska organizacija i određivanje ciljeva	29
Stilovi učenja.....	29
Vođenje bilješki	30
Korištenje računara.....	30

Pristup objektima	30
Studentski dom	31
Asistivna tehnologija	31
IV ISPITIVANJE I OCJENJIVANJE	33
Šta mi možemo učiniti	33
Uslovi ispitivanja i procenjivanja	34
Usmene procjene	34
Završni ispit, projekti i portfolio	34
Ispitni materijal (test)	35
Uvećani tisak	36
Audio format	36
Računar	36
Dodatno vrijeme	36
Drugi zahtjevi	37
Kontakt detalji po univerzitetima:	39

I UVODNE INFORMACIJE

Ovaj vodič je jedan od ukupno šest vodiča namijenjenih kako za same studente,¹ tako i za osoblje univerziteta. Zamišljen je kao podrška studentima koji imaju posebne potrebe i zahtjeve, jer one mogu nepovoljno utjecati na njihovo studiranje. Vodič je namijenjen specifičnim grupama studenata i nudi poseban oblik pomoći koji je u skladu sa vrstom i težinom invaliditeta ili posebnih potreba.

Ovaj vodič je namijenjen i osoblju u visokom obrazovanju: menadžmentu univerziteta, koordinatorima za podršku, akademskom i neakademskom osoblju, studentskim servisima i svima onima koji tokom svog rada na visokoškolskoj ustanovi mogu biti u situaciji da trebaju prepoznati i odgovoriti na posebne zahtjeve studenata.

Prema zakonu o visokom obrazovanju (Okvirni Zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, 59/07), visokoškolska institucija ne smije vršiti diskriminaciju po bilo kojoj osnovi, uključujući i invaliditet (član 7). Visokoškolske ustanove u našoj zemlji imaju dužnost da ne tretiraju studente sa invaliditetom ili posebnim potrebama nepovoljnije nego one bez invaliditeta, te imaju obavezu da preduzmu razumne prilagodbe za sve studente, te da im osiguraju uslove kojima će se spriječiti njihov nepovoljan položaj u poređenju sa onima koji nemaju invaliditet ili posebne potrebe.

Invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak (koji proizlazi iz oštećenja) sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim. U skladu sa socijalnim modelom rehabilitacije invaliditet se shvata kao posljedica ili rezultat kompleksnog odnosa između stanja zdravlja pojedinca, ličnih faktora i faktora okoline koji predstavljaju uslove u kojima taj pojedinac živi.

¹ U ostatku teksta koristit će se oblik 'studenti' koji se, bez diskriminacije, odnosi i na žene.

Posebne potrebe u ovom vodiču odnose se kako na privremene tako i na stalne posebne potrebe u procesu obrazovanja, uključujući posebne potrebe koje su nastale kao rezultat invaliditeta ili hronične bolesti.

Kako nastaju posebne potrebe?

Posebne potrebe nastaju iz kompleksne interakcije ličnih faktora i faktora iz okoline, i mogu se shvatiti kao nepoklapanje između emocionalnih i socijalnih zahtjeva i zahtjeva bitnih za učenje koji se postavljaju pred osobu te resursa koje osoba posjeduje da bi bila u mogućnosti odgovoriti na te zahtjeve.

Sve osobe se međusobno razlikuju po tjelesnim i po intelektualnim sposobnostima, vještinama, znanju, ponašanju i ličnosti. Razlike proizlaze i iz različitih iskustava, kulturnog okruženja porodice i drugih faktora koji utječu na osobu te konteksta u kojima se ona nalazi.

Ko su studenti s posebnim potrebama?

Studenti s posebnim potrebama čine heterogenu skupinu koja uključuje studente sa motoričkim poremećajima, s oštećenjem sluha, oštećenjem vida, specifičnim teškoćama u učenju, mentalnim poremećajima, studente s poremećajima govorno-jezičke komunikacije, hroničnim bolestima, studente sa rizikom kao što je pripadnost etničkim manjinama, studente u akademski nepovoljnom položaju i s niskim socio-ekonomskim statusom, studente koji imaju iskustvo nasilja, traume i sl.

Ured za podršku

Ured za podršku predstavlja koordinacijsko tijelo na univerzitetu koje pridonosi stvaranju društva u kome svaka osoba pripada i učestvuje u potpunosti. Ured za

podršku njeguje obrazovnu okolinu koja je inkluzivna i spremna podržati studente s posebnim potrebama kroz:

- građenje i održavanje partnerstva s fakultetima i akademskim i neakademskim osobljem
- promoviranje svjesnosti o invaliditetu između svih članova univerzitetske zajednice
- osiguranje smjernica s obzirom na univerzitetske politike i procedure koje osiguravaju potpunu participaciju studenata s invaliditetom u svim aspektima univerzitetskog života.

Zadatak ureda za podršku jeste osigurati da studenti sa posebnim potrebama imaju jednak pristup svim univerzitetskim programima i aktivnostima. Ured za podršku osigurava studentima mogućnost da ispune svoj puni potencijal tako što:

1. koordinira aktivnosti akademskih prilagodbi i servise podrške
2. promovira samostalnost i samozastupanje
3. osigurava informacije i upućuje na odgovarajuće resurse.

Studenti sa invaliditetom ili posebnim potrebama kroz aktivnosti ureda bit će podstaknuti da postanu odgovorne osobe koje donose odluke u svoje ime, rješavaju probleme i sami zastupaju svoje interese.

Koordinator za podršku

Koordinator/ica za podršku je ključna osoba na visokoškolskoj instituciji koja koordinira cijeli proces podrške studentima sa posebnim potrebama putem ureda za podršku.

Zadaci koordinatora za podršku su:

- Uspostavljanje jasnih procedura za provođenje identifikacijskih i drugih potrebnih procjena i vođenje registra,
- Osiguranje individualnog tutorstva za studente sa invaliditetom ili posebnim potrebama od strane drugih studenata ili nastavnika u saradnji sa fakultetima,

- Korištenje web-stranice institucije u što većoj mjeri, uz postavljanje svih relevantnih podataka na vrijeme,
- Unapređivanje međunarodne saradnje i razmjene studenata s invaliditetom (u saradnji s uredom za međunarodnu saradnju),
- Pružanje stručne pomoći pri prijavi i realizaciji domaćih i međunarodnih projekata,
- Pružanje informacija i podrške u prostorima ureda i u drugim prostorima univerziteta, telefonom, e-mailom te putem web-stranice i brošura,
- Saradnja s partnerima: nadležnim ministarstvima, gradom, udruženjima studenata i osoba s invaliditetom ili posebnim potrebama i udruženjima koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom te stručnjacima.

Podrška tutora i studiranje

Podrška tutora ili tutorstvo je oblik dodatne pomoći studentima pri njihovom studiranju. Može uključivati podršku tutora studenta (vršnjaka ili mlađih ili starijih studenata) ili tutora nastavnika.

Podrška koju pruža tutor student ne odnosi se samo na probleme prilikom studiranja, nego je općenito u vezi sa okolnostima tokom studiranja te se odnosi i na kolegijalnost, opće informacije o studiranju, slobodno vrijeme i sl. Podrška tutora može biti u formi lice u lice ili putem telefona ili on-line. Tutorstvo lice u lice traje oko dva sata sedmično i organizira se uz odobrenje ureda za podršku univerziteta.

Tutorska podrška omogućava sljedeće:

- ✓ Uključivanje studenata u akademsku okolinu
- ✓ Vođenje studenata kroz proces učenja i savjetovanje o studijskim pitanjima
- ✓ Informiranje studenata o bilo kojoj važnoj temi kakva je promjena pravila studiranja, kao i drugih tema koje se odnose na proces učenja
- ✓ Unapređenje učenja
- ✓ Unapređenje kvaliteta studija.

Podrška tutora je neformalan sastanak tutora i drugih studenata, gdje se istražuju aspekti studijskog programa. Ovo znači obično jako puno razgovora, slušanja, vođenja bilješki i drugih grupnih aktivnosti. Priroda same tutorske podrške ovisi o prirodi predmeta, ali tutor uvijek provodi neko vrijeme obraćajući se grupi i odgovarajući na pitanja. Ovisno o vrsti posebnih potreba ili invaliditeta, tutorska podrška može biti i individualna.

Ukoliko imate određene poteškoće prilikom studiranja ili prilikom provjere znanja, bilo bi dobro da pročitate ovaj vodič kako biste se upoznali sa podrškom koju nudimo i kako biste se upoznali sa svim potrebnim pojedinostima koje nudimo zajedno sa drugim aktivnostima.

Obratite se uredu za podršku ukoliko želite savjet u vezi s podrškom koju ćemo vam pružiti.

Imajte na umu da se u vodiču termini „zahtjevi“ ili „dodatne usluge“ odnose na specifične usluge vezane za invaliditet, posebne potrebe, zdravstveno stanje, mentalni poremećaj ili teškoće u čitanju i pisanju kao što je disleksija ili na bilo koji drugi oblik posebnih potreba koje su uzrokovane objektivnim okolnostima.

Pristup informacijama

Prije samog pristupanja visokoškolskoj instituciji ili tokom upisa, visokoškolska ustanova može da zadovolji potrebe studenata sa posebnim potrebama ukoliko ih prvenstveno ohrabri da iskažu svoje potrebe.

Potencijalne barijere su:

1. Studenti se boje diskriminacije ukoliko otkriju drugima da imaju posebne potrebe ili invaliditet;

2. Socio-ekonomsko i kulturno okruženje može utjecati na pitanje stigmatizacije ili njihove lične spremnost da otkriju lične podatke;
3. Studenti imaju osjećaj da su u stanju da se sami izbore sa svojim teškoćama bez pomoći drugih, te da usljed toga ne trebaju otkrivati detalje o svojoj teškoći ili invaliditetu.

Sve ove potencijalne barijere mogu se negativno odraziti na identifikaciju studenata sa posebnim potrebama i moguću podršku koja je potrebna kako bi se osigurale jednake mogućnosti studiranja. Visokoškolska institucija treba da kreira uslove i podsticaje koji će ohrabriti studente sa posebnim potrebama da otkrivaju svoje teškoće čime će se omogućiti pružanje usluga koje su im potrebne.

Glavni preduslovi i podsticaji su:

- Osiguranje potpunog razumijevanja i priznavanja od strane institucije, akademskog i neakademskog osoblja i drugih studenata.
- Da bi se stvarno podstakli studenti da otkrivaju posebne potrebe ili invaliditet, institucija treba da osigura prave mogućnosti za studente da otkriju svoju teškoću ili invaliditet. Ove mogućnosti mogu da se osiguraju prilikom upisa, prilikom realizacije predavanja i vježbi ili za vrijeme ispita.
- Posvećenost institucije da ponudi odgovarajuću podršku npr. asistivnu tehnologiju, tutora, dodatne usluge i sl.
- Posvećenost institucije da osigura više vremena ili veći intenzitet podrške prilikom ispitivanja i procjene studenata sa posebnim potrebama.

Kako koristiti ovaj vodič?

Vodič je dizajniran kao referentni dokument sa određenim dijelovima na koje se možete uvijek iznova vraćati. Ovaj vodič je dostupan u štampanom i elektronskom formatu, a postavljen je i na web-stranici vašeg univerziteta.

Ukoliko odmah trebate pomoć ili ako imate bilo kakvih dodatnih pitanja, budite slobodni da se obratite uredu za podršku na svom univerzitetu.

Individualni profil

Čim ispunite *identifikacijski obrazac* mi sakupljamo sve potrebne podatke i kreiramo vaš *individualni profil* posebnih potreba i dodatnih usluga (IP). Vaš IP je kratak profil o tome kako vaše posebne potrebe, koje mogu biti privremene ili trajne te mogu biti rezultat invaliditeta, ili kako vaši posebni zahtjevi utječu na vaš studij. Profil se sastoji od podataka do kojih smo došli putem identifikacijskog obrasca i preko drugih izvora univerziteta. Ovo je povjerljivi dokument dostupan samo osoblju ureda za podršku koji učestvuje u zadovoljavanju vaših potreba, kao i vašem tutoru (ukoliko vam bude dodijeljen). Glavni cilj profila jeste osigurati usluge koje odgovaraju vašim potrebama, a služi i tutoru da zna kako da osigura podršku.

Svi studenti imaju pristup svom profilu te ga imaju pravo nakon godinu dana ažurirati.

Šta na početku?

Nekoliko je važnih koraka koje treba poduzeti:

Korak 1. Pročitajte dijelove vodiča koji se odnose na vas

- Pročitajte dijelove vodiča koji se odnose na vas ili nazovite ured za podršku kako biste dobili potreban savjet.
- Razmislite o svemu što vam je potrebno kako biste mogli nesmetano učiti.

Korak 2. Informirajte nas o svojim potrebama

- Navedite svoje potrebe putem identifikacijskog obrazaca.
- IO možete pronaći u uredu za podršku svog univerziteta.
- Molimo vas da ga ispunite i vratite uredu za podršku ukoliko želite da dobijete odgovarajuću podršku koja je u skladu sa vašim posebnim potrebama, invaliditetom ili hroničnom bolesti.
- Ukoliko u ovom trenutku vaše teškoće ne zahtijevaju dodatnu podršku molimo vas da ipak ispunite IO s ciljem registracije vaših teškoća i bržeg osiguranja dodatne podrške ukoliko se okolnosti promijene. Na ovaj način moći ćemo vam i povremeno slati važne informacije.
- Ukoliko ste sigurni kakav vid podrške trebate, poželjno je da ovaj obrazac ispunite što je prije moguće.
- Ako, međutim, želite razgovarati o svojim dodatnim zahtjevima, molimo vas da ispunite ovaj obrazac te da posebno obratite pažnju na dio gdje trebate opisati svoje okolnosti.
- Univerzitet će svaku informaciju koju budete dali čuvati u tajnosti.

Korak 3. Vratite identifikacijski obrazac uredu za podršku

- Ispunite IO i pošaljite ga što prije. Također, možete popuniti i on-line verziju identifikacijskog obrasca kada se registrirate na našoj stranici.
- Nekada organiziranje podrške može potrajati izvjestan period (do nekoliko sedmica) tako da je važno da obrazac pošaljete što prije. Na taj način ćemo stići kreirati vaš profil i osigurati podršku prije nego što krenete sa predavanjima.
- Ako nam identifikacijski obrazac ne pošaljete na vrijeme ili nam ga uopće ne pošaljete, to će rezultirati neprepoznavanjem vaših posebnih potreba, i dovest će do kašnjenja u organiziranju podrške za vas ili naše mogućnosti da vam pravovremeno osiguramo podršku.

Korak 4. Upoznajte svoj individualni profil

- Na kraju, pročitajte svoj profil.
- U slučaju da se nakon podnošenja identifikacijskog obrazca vaše okolnosti promijene tako da utječu na zadovoljavanje vaših potreba i dodijeljenih usluga, molimo vas da se ponovo obratite uredu za podršku. Također, možete ponovo popuniti i podnijeti on-line verziju identifikacijskog obrazca ukoliko se vaše okolnosti promijene.

II RAZUMIJEVANJE POJEDINIH POSEBNIH POTREBA

Svi studenti trebaju navesti svoje posebne potrebe, invaliditet ili medicinsko stanje koje utječe na njihovo studiranje ili teškoće sa kojima se suočavaju prilikom izvršavanja svojih obaveza i prilikom testiranja ili usmenog ispitivanja. Na ovaj način moći će dobiti savjete o različitim vrstama podrške i određenim olakšicama koje im stoje na raspolaganju.

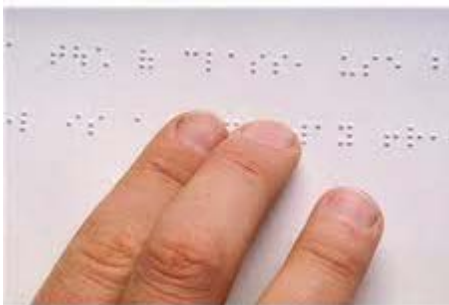
Ukoliko imate oštećenje vida

Pojam oštećenje vida obuhvaća *slijepa i slabovidne* osobe.

Slijepa osoba je osoba koja ima manje od 10 % vida na boljem oku uz korekciju ili koja ima jako ograničeno polje vida. Potpuno slijepa osoba uči putem Brailleovog sistema ili nekog drugog nevizualnog medija.

Slabovidna osoba je osoba koja ima manje od 40 % vida na boljem oku uz korekciju. Slabovidnost je teže oštećenje vida. Ove osobe nisu u stanju da čitaju novine sa normalne udaljenosti, čak ni uz pomoć naočara ili kontaktnih leća i koriste kombinaciju vida i drugih čula, kao i određene adaptacije – od svjetla do veličine tiska.

Brailleov sistem je metoda osnovne komunikacije slijepih osoba širom svijeta. Ovaj sistem komunikacije sastoji se od šest tačkica koje odgovaraju slovima.



Ukoliko ste slijepi ili slabovidni vaše potrebe su najvećim dijelom vezane za teškoće čitanja, vođenja bilješki i pisanja. Također, značajnu teškoću predstavlja i orijentacija. Potrebno je da sami razmotrite mogućnosti

kako da dođete do univerziteta i pojedinih učionica, te da odlučite da li vam je potrebna pomoć ukoliko se nalazite u studentskom domu.

Materijal i oprema

Kako biste dobili potrebnu podršku, prilikom ispunjavanja identifikacijskog obrasca potrebno je da navedete posebne zahtjeve u vezi sa materijalom i opremom. Ukoliko nismo u mogućnosti odmah odgovoriti na vaše zahtjeve, ured za podršku će vas kontaktirati kada osigura potrebne prilagodbe.

Ukoliko su vam ispitni materijali i testovi potrebni na Brailleovom pismu, trebate znati da nam treba određeno vrijeme kako bismo osigurali ovu vrstu usluge. Također, pri razmatranju vašeg zahtjeva, možemo uzeti u obzir i uvećan tisak, ukoliko vam je potreban. Za osiguranje ove usluge potrebno nam je izvjesno vrijeme a trebali bismo i porazgovarati s vama o vašim zahtjevima.

Studiranje zahtijeva jako mnogo čitanja i vjerovatno vam je potrebno da isti materijal pročitate više puta. To može biti jako zamorno za vas, posebno ukoliko koristite povećala ili optička pomagala, te vam može biti od velike koristi da potrebni materijal imate snimljen.

Prilikom procjenjivanja znanja, standardna je praksa da svoje znanje prvo prikažete u pisanom obliku. U izuzetnim slučajevima, uz odobrenje ureda za podršku univerziteta, svoj rad možete prikazati snimanjem u audio formatu.



Podrška

Ukoliko ne možete sami ispuniti identifikacijski obrazac, savjetujemo vam da nađete nekoga ko će vam pročitati upute i umjesto vas ispuniti formular. Vaš tutor (ukoliko ga imate) trebao bi vam naći vodič u odgovarajućem formatu, kao što je elektronski

format ili uvećani tisak. Razgovarajte o svojim zahtjevima sa svojim tutorom, ili sa drugim studentima u grupi koji su spremni da vam pomognu.

Osim toga, tokom studiranja bit ćete u prilici da snimate predavanja i usmene prezentacije te vas molimo da imate na umu da je to isključivo u vlasništvu univerziteta, te da morate slijediti određene procedure. O ovome pitanju se trebate raspitati u svom uredu za podršku. Također, neki studenti mogu koristiti audio format kao sredstvo hvatanja bilješki. Postoje uređaji za snimanje koje možete koristiti, kao što su digitalni diktafon ili player. Ukoliko je potrebno, ured za podršku vam može posuditi potrebnu opremu.

Visokoškolske institucije su fleksibilne u pogledu ispunjavanja vaših zahtjeva, ali u nekim situacijama, kao što su ispiti, potrebno je osigurati dokumentaciju koja će poduprijeti vaš zahtjev.

Za mnoge studente sa oštećenjem vida studiranje zahtijeva provođenje mnogo vremena u čitanju. Ukoliko ste primijetili da zaostajete u svojim zadacima i obavezama, možete zatražiti dodatno vrijeme kako biste izvršili svoje obaveze. Ovo može biti dodatna poteškoća na kraju godine kada morate stići završiti svoje obaveze u okviru pojedinih nastavnih predmeta. Ovdje može značajno pomoći tutor tako što će vam dati savjete o načinima postavljanja i rješavanja prioriteta tokom studiranja.

Ukoliko imate oštećenje sluha

U ovom vodiču pod terminom oštećenje sluha mislimo na:

- Osobe sa oštećenjem sluha koje koriste znakovni ili vizualni jezik i kod kojih se gluhoća pojavila ranije u životu (gubitak sluha iznad 91 dB).
- Osobe sa oštećenjem sluha koje koriste govor i kod kojih je oštećenje nastalo kasnije u životu usljed bolesti, povrede ili usljed starenja (gubitak sluha 25–90 dB).

Ukoliko imate oštećenje sluha, vaše potrebe se uglavnom vezuju za način ostvarivanja uspješne komunikacije sa nastavnicima i drugim studentima.

Molimo vas da navedete koji vam vid komunikacije najviše odgovara.

Svi uredi imaju faks-aparate. Međutim, ukoliko vam više odgovara da komunicirate lice u lice sa koordinatorom ili tutorom, možemo vam zakazati i sastanak.

Za većinu nastave možemo osigurati transkripte audio i video materijala u formi elektronskog dokumenta. Ukoliko ste zainteresirani da koristite transkript, molimo vas da to naznačite u identifikacijskom obrascu.

Oprema

Naše učionice nisu opremljene u skladu sa posebnim potrebama osoba koje nose slušni aparat. Nešto od potrebne opreme za zadovoljavanje vaših potreba u slušanju i komunikaciji može vam osigurati ured za podršku i dati vam je na korištenje, ukoliko niste u mogućnosti da je sami sebi osigurate.

Podrška

Podrška studentima sa oštećenjem sluha odnosi se uglavnom na podršku u komunikaciji i može uključivati usluge tumača za znakovni jezik i osobu koja vodi bilješke.

Osoba koja vodi bilješke piše sažetak o onome što je rečeno na predavanju tako da možete pročitati o svemu što se dešava. Ona osigurava usluge u komunikaciji za osobe koje ne mogu da koriste drugu vrstu podrške u komunikaciji.

Ukoliko smo vam osigurali podršku za komunikaciju a vi saznate da vam neće biti potrebna, molimo vas da nas o tome obavijestite što prije (po mogućnosti najmanje pet radnih dana ranije).

Također, poželjno je da razgovarate o svojim zahtjevima sa tutorom ili nastavnicima ili drugim studentima. Oni mogu biti u mogućnosti da vam daju fotokopije bilješki i

predavanja. Možete ih potaknuti da gledaju u vas dok govorite. Može biti poprilično teško vašem tutoru da vodi računa o svim vašim potrebama dok se koncentriše na temu koju prati, tako da biste ga trebali podsjetiti ili ga pitati za objašnjenje ukoliko ste nešto propustili.

U vašem je interesu da budete sigurni da će vaš pisani jezik biti prihvaćen prilikom ispitivanja i ocjenjivanja. Ukoliko mislite da ćete biti u nepovoljnom položaju prilikom procjenjivanja pismenim putem, mi ćemo vam pomoći. Ukoliko ste zabrinuti za ovaj aspekt studiranja, molimo vas da to podijelite s nama te da se obratite uredu za podršku.

Ukoliko imate motorički poremećaj

Ukoliko imate motorički poremećaj, vaše potrebe su uglavnom u vezi sa osiguranjem slobodnog pristupa zgradama i učionicama. Neke od zgrada koje koristimo nisu u skladu sa vašim potrebama i nisu prilagođene posebnim zahtjevima. Ukoliko imate teškoće sa manuelnim vještinama, vaši zahtjevi su uglavnom povezani sa pisanjem, korištenjem knjiga i opreme.

Danas se jako puno koristi računar i većina predispitnih obaveza odnosi se na pisanje radova koji se trebaju predati u elektronskoj formi. Ovdje treba razmotriti kako ćete napisati esej u određenom periodu: možda pomoću posebno dizajniranih softvera ili pomoću pisara. Također, možete koristiti i softver koji prepoznaje glas (pisanje po diktatu) ili naći osobu koja će hvatati bilješke. Dugoročno, trebate raditi na izradi zadataka u štampanoj ili elektronskoj formi. Isto tako, može biti moguće dobiti odobrenje da svoj rad podnosite u audio formatu. Umjesto da tokom studiranja vodite odvojene bilješke, možda vam je prikladnije i lakše da koristite flomastere u boji kako biste označili važne dijelove u postojećem materijalu ili da vodite svoje vlastite audio bilješke. Također preporučujemo da pitate druge studente da naprave kopiju svojih bilješki.

Postoji nekoliko aparata za snimanje koje možete koristiti, kao što je digitalni diktafon ili player. Potrebnu opremu možete posuditi u uredu za podršku, nakon što ispunite identifikacijski obrazac.

Ukoliko želite da snimate predavanje ili samo dio, molimo vas da imate na umu da su usmena predavanja isključivo u vlasništvu univerziteta, te da morate slijediti određene procedure. O ovome pitanju se trebate raspitati u svom uredu za podršku.

Oprema

Većina knjiga ima tvrdi uvez i ne otvara se ravno, tako da vam je lakše da koristite knjige koje su spiralno uvezane. To je posebno korisno osobama koje imaju bolove u rukama ili mogu da koriste samo jednu ruku.

Ukoliko imate teškoća prilikom pisanja, a već imate računar, ali vam je korištenje tastature otežano ili trpите jaku bol, ured za podršku vam može osigurati dodatnu opremu i softvere kako bismo vam olakšali pisanje. Ukoliko vam ništa od prethodno ponuđenog ne odgovara, možete o svojim posebnim zahtjevima razgovarati sa tutorom i uredom za podršku.

Pristup

Prilikom identificiranja vaših posebnih potreba i kreiranja profila podrške, naknadno će vam biti pružene informacije o parkingu i pristupu zgradi i objektima. Fizički pristup objektima je različit. Iz tog razloga potrebno je da odredimo nivo potrebne podrške u skladu sa vašim zahtjevima.

Podrška

Potrebno je da razmotrite da li vam je potreban tutor. Možda će vam, npr. biti potreban neko da vam gura kolica sve vrijeme dok ste na predavanju ili samo neko vrijeme. Tutor može također da vam osigura dodatni prostor u učionici.

Trebate razmotriti da li vam je potrebna pomoć prilikom izvođenja praktičnog rada, vježbi ili pomoć u korištenju određenih sadržaja. Ukoliko odlučite da vam je potreban tutor, trebate se obratiti uredu za podršku.

Ukoliko motorički poremećaji imaju negativan utjecaj na vaše studiranje i ukoliko zbog toga zaostajete, možete zahtijevati od tutora dodatno vrijeme kako biste završili zadatak. Ovdje morate voditi računa da to može uzrokovati teškoće kasnije, na kraju godine, kada dodatno vrijeme za završavanje zadataka nakon krajnjeg roka može biti dato samo pod posebnim okolnostima.

Ustanove koje podrazumijevaju posjete ili praktičan rad mogu biti spremne da ponude odgovarajuće alternative, a možemo biti u prilici da kreiramo aranžmane za vaše ispite tako da vam omogućimo rješavanje fizičkih prepreka.

Ukoliko imate specifične teškoće u učenju

Termin *specifične teškoće u učenju* pokriva čitav niz teškoća pri učenju. Ovdje više naglašavamo različitosti u načinima učenja i strategijama učenja, nego što govorimo o samim teškoćama.

Ukoliko imate specifične teškoće u učenju kao što su disleksija, dispraksija, diskalkulija ili deficit pažnje, vaše potrebe su u vezi sa procesuiranjem informacija.

Neki studenti ne govore o svojim specifičnim teškoćama u učenju jer imaju loše iskustvo s tim. Molimo vas da, ukoliko imate teškoće, budete sigurni da ćemo pokušati ponuditi vam fleksibilnost i potrebne usluge kako biste bili uspješni u studiranju.

Usluge i podrška koju vam možemo osigurati ovise o vašim specifičnim teškoćama u učenju i o tome kako one utječu na vaše studiranje i učenje. Sve što možete iskoristiti iz prijašnjih iskustava u učenju može vam pomoći jer ste možda već našli učinkovit način rada. Dijagnostička procjena provedena od strane stručnjaka ukazat će na vaše

specifične teškoće u učenju i identificirati strategije i alate prilagođene vašim potrebama učenja.

Oprema

Većina studenata sa disleksijom ima teškoća sa čitanjem štampanog i elektronskog teksta. Štampani tekst se može prebaciti u elektronski tekst, kojim se dalje može manipulirati tako što se podešava veličina teksta i boja pozadine, ili se posebnim softverom konvertuje u govor.

Molimo vas da u identifikacijskom obrascu naznačite šta vam više odgovara. Ukoliko je slušanje najbolja opcija, možete/trebate razmisliti da podnesete zahtjev da dobijete snimljenu verziju svih materijala. Za mnoge studente sa disleksijom korisno je da preslušavaju tekst istovremeno dok ga čitaju, ili da ga prvo preslušaju a da ga potom pročitaju. Možemo vam osigurati audio verziju potrebnog materijala, ali nam zahtjev morate poslati na vrijeme kako bismo mogli organizirati snimanje.

Za pisanje i pravopis možete koristiti računare i odgovarajuće softvere. Možete zamoliti druge studente da vam kopiraju bilješke, ili možete nositi diktafon i voditi vlastite bilješke. Ukoliko želite da snimate predavanje ili samo dio, molimo vas da imate na umu da su usmena predavanja isključivo u vlasništvu univerziteta, te da morate slijediti određene procedure. O ovome pitanju se trebate raspitati u svom uredu za podršku.

Podrška

Ukoliko svoje potrebe navedete u identifikacijskom obrascu i podnesete potrebne dokaze o svojim posebnim teškoćama pri učenju, vaši nastavnici i drugo osoblje će dobiti savjete u vezi sa vašim učenjem. Pokušajte da razgovarate o svojim strategijama učenja na samom početku semestra tako da vam se može pomoći na samom početku. Razmislite da li vam je potrebna dodatna podrška od strane tutora sa hvatanjem bilješki ili sa pravljenjem kratkih pauza. Sa svojim uredom za podršku morat ćete razgovarati o svim dodatnim zahtjevima.

Mnogi studenti sa disleksijom smatraju da studiranje zahtijeva jako puno vremena zbog toga što se mora jako puno čitati. Ukoliko zbog toga zaostajete u radu i svojim obavezama, možete zatražiti dodatno vrijeme za izvršavanje zadataka. Molimo vas da imate na umu da to može prouzrokovati određene teškoće kasnije, na kraju godine, kada dodatno vrijeme za završavanje zadataka nakon krajnjeg roka može biti dato samo pod posebnim okolnostima.

Ukoliko su vam potrebne posebne pogodnosti prilikom organiziranja ispita, kao što je dodatno vrijeme, pauze, računar, molimo vas da osigurate dodatnu dokumentaciju koja će poduprijeti vaš zahtjev. Poželjno je da pokušate koristiti iste metode pisanja za ispit koje ste koristili prilikom izvršavanja zadataka. Uz štampani oblik, možete dobiti i audio verziju ispitnih pitanja.

Ukoliko imate mentalne poremećaje

Dobro mentalno zdravlje igra jako važnu ulogu tokom studiranja za sve studente i može biti jako stresno ukoliko imati mentalne poremećaje. Razlog je taj da može biti jako teško definirati ili predvidjeti kako to može utjecati na vaše studiranje. Možda uzimate lijekove koji mogu utjecati na koncentraciju ili mogu imati druge značajne nuspojave. To sve znači da vam je potreban fleksibilan pristup studiranju. Možemo vam osigurati određenu fleksibilnost sa rokovima za izvršavanje određenih zadataka ukoliko vaš poremećaj izaziva teškoće da predate svoj rad na vrijeme.

Podrška

Ako navedete mentalni poremećaj u svom identifikacijskom obrascu, moći ćemo razmotriti vašu potrebu za podrškom te ćemo vas kontaktirati prije početka semestra. Ukoliko imate problema u vezi sa radom u grupi, možda ćete htjeti da uzmete prijatelja ili nekoga od užih članova porodice da vam budu tutori. Također, možda ne želite da imate tutora, ali biste htjeli primati dodatnu podršku putem telefona ili e-maila. Tokom studija možete željeti da imate podršku od strane svojih prijatelja studenata ili vam možemo naći tutora. Za ove posebne zahtjeve trebate kontaktirati ured za podršku.

Ovo su samo neki primjeri podrške koju možemo pružiti studentima sa mentalnim poremećajima. Kada se registrirate, imate ćete priliku da porazgovarate o svojim specifičnim potrebama sa nekim od naših savjetnika.

Ukoliko imate poremećaje govorno-jezičke komunikacije

Ukoliko imate poremećaje koji utječu na vaš govor, vaši zahtjevi će uglavnom biti u vezi sa načinima komunikacije sa drugima. Također, bit ćete u mogućnosti da komunicirate i putem elektronske pošte ili pismeno, ali morate izabrati način na koji želite da vas kontaktiramo.

Oprema

Ukoliko imate značajne teškoće prilikom korištenja telefona, možete koristiti e-mail ili faks-aparat. Također, na sastancima neke osobe mogu smatrati da je upotreba asistivne tehnologije od velike koristi. Možete pitati svoj ured za podršku da vam ponudi savjet u vezi s ovim pitanjem.

Podrška

Već ste razvili vlastiti način komunikacije i jako je važno da ga nastavite koristiti. Naprimjer, nemojte se brinuti ukoliko govorite polako. Vaš govor će vam vjerovatno izgledati dosta sporiji od onog što on zaista jeste, a dat će i drugim ljudima vremena da razmisle o onome što govorite i o mogućim odgovorima.

Ukoliko mislite da vam je to potrebno, možemo vam poslati kopiju materijala u vezi sa vašom podrškom. Molimo vas da nam kažete šta vam najviše odgovara i mi ćemo pokušati da odgovorimo na vaše specifične zahtjeve.

Ukoliko imate dodatne zahtjeve

Ukoliko imate stanja koja nisu navedena ranije, kao što su bronhitis, angina, astma, dijabetes, epilepsija, multipla skleroza ili imate neku drugu hroničnu bolest za koju ne smatrate da zbog nje imate invaliditet, ili imate određene posebne potrebe tokom studiranja koje utječu na vaš uspjeh (studenti sa rizikom kao što je pripadnost etničkoj manjini, studenti u akademski nepovoljnom položaju i s niskim socio-ekonomskim statusom, studenti koji imaju iskustvo nasilja, traume), trebate nam se obratiti kako bismo o njima raspravljali.

Ukoliko imate posebne zahtjeve u vezi sa samim procedurama ispitivanja, molimo vas da ispunite identifikacijski obrazac, u kojem ćete navesti svoje stanje, te da nam podnesete dokaz koji će potvrditi vaše iskaze i pokazati da vam je potrebna dodatna usluga.

Oprema

Ured za podršku posjeduje raznovrsnu opremu koja se može iznajmiti tokom studiranja. Ukoliko vam je potrebna neka oprema koju nemamo na listi obratite nam se kako bismo vam je pokušali osigurati.

Podrška

Ukoliko umor, bolovi ili lijekovi koje koristite utječu na vaše studiranje, možemo vam pružiti savjet o najboljem načinu kako da se nosite s tim. Ukoliko ste bolesni i niste u stanju da studirate neko vrijeme, to ne znači da morate nužno napustiti studij. Možemo raditi određene procjene kontinuirano. Također, možete nam se obratiti u vezi s osiguranjem dodatne školarine, ili osiguranjem tutorstva putem telefona ili kućne posjete.

Molimo vas da upoznate osoblje i druge studente s tim šta da poduzmu ukoliko postoji mogućnost da doživite težak napad astme ili napad epilepsije, a posebno, na koji način da vam ukažu prvu pomoć.

Možemo vam osigurati neke dodatne zahtjeve u smislu fleksibilnosti sa izvršavanjem zadataka, u slučajevima kada na vaše studiranje utječe vaše stanje.

Koja vam je dokumentacija potrebna?

Studenti koji putem identifikacijskog obrasca zahtijevaju podršku tokom studiranja i posebne pogodnosti tokom ispita dužni su da svoj zahtjev podrže dodatnom dokumentacijom koja će jasno ukazati na teškoću i pružiti dovoljno informacija u vezi s načinom manifestacije invaliditeta ili posebnih potreba. Ove informacije će poslužiti uredu za podršku da donese odluku da li je traženi zahtjev opravdan ili ne, te koji intenzitet podrške je potreban. Dodatna nužna dokumentacija ne smije biti starija od tri godine i mora je potpisati kvalificirani stručnjak.

Također, dokumentacija bi trebala da pruži dodatne informacije o tome kako navedene okolnosti djeluju na trenutno funkcioniranje studenta/ice i kako to utječe na studenta u edukacijskom okruženju.

Primjer:

Oštećenje vida	Oftalmološki nalaz
Oštećenje sluha	Audiološki nalaz
Motorički poremećaj	Nalaz fizijatra
Specifične teškoće u učenju	Logopedski nalaz ili nalaz psihologa
Mentalni poremećaji	Nalaz psihologa ili psihijatra
Poremećaj govorno-jezičke komunikacije	Logopedski nalaz
Hronična bolest	Medicinski nalazi
Posebni zahtjevi	Dokumenti zvaničnih institucija koji potvrđuju zahtjev

Ukoliko nemate potrebne dokumente kojima biste mogli poduprijeti svoj zahtjev, možete razgovarati sa uredom za podršku koji će zajedno s vama osigurati validnu dokumentaciju i pokušati pronaći najbolje rješenje za vas.

III VJEŠTINE UČENJA I ASISTIVNA TEHNOLOGIJA

Ovaj dio vodiča odnosi se na razvijanje i unapređivanje vještina učenja. Ovdje razmatramo nekoliko važnih pitanja u vezi sa učenjem. Tokom svog obrazovanja svi studenti grade i prilagođavaju različite vještine učenja svojim vlastitim potrebama.

Vještine učenja

Vještina je naučena aktivnost koja može biti razvijana i kontinuirano usavršavana. Očitije vještine učenja, kao što su pisanje eseja i ispitne tehnike nalaze se s jedne strane kontinuuma. Kvalitete kao što su vremenska organizacija, motivacija i predanost predstavljaju ravnotežu i organizirani pristup učenju i nalaze se sa druge strane kontinuuma.

Vjerovatno ćete shvatiti da su neki aspekti učenja zahtjevniji od drugih. Ukratko, vještine koje ćete koristiti i razvijati kao studenti su:

- ✓ čitanje, slušanje, sakupljanje podataka
- ✓ vođenje bilješki
- ✓ izvršavanje zadataka (pisanje eseja, seminarskih radova i sl.) i polaganje ispita
- ✓ korištenje računara i drugih informacijskih tehnologija; korištenje interneta i pristup web-stranicama
- ✓ provođenje praktičnog rada kod kuće ili na fakultetu
- ✓ učestvovanje u grupnim i timskim aktivnostima.

Efikasno učenje se postiže kroz spoznavanje sebe, svojih kapaciteta za učenje, procesa koje trebate koristiti i koji su vam potrebni te zainteresiranosti za predmet koji učite.

Vremenska organizacija i određivanje ciljeva

Obično je tokom studiranja potrebno svake sedmice odvojiti određeno vrijeme za učenje. Vremenska organizacija je određivanje i praćenje plana učenja na način da organizirate i odredite prioritete pri učenju.

Organizacija vremena predstavlja:

- ✓ Određivanje ciljeva učenja
- ✓ Planiranje usmjereno na ispunjavanje cilja
- ✓ Planiranje vremena
- ✓ Podjela zadataka na manje dijelove.

Mislite li da vam je potrebno više vremena za učenje?
Šta vam može pomoći kako biste brže pročitali tekst?

Možda biste trebali da porazgovarate o ovim pitanjima sa savjetnikom u uredu za podršku vašeg univerziteta.

Stilovi učenja

Studenti prikupljaju i procesuiraju informacije na različite načine. Naprimjer, kada student s vizualnim stilom učenja prati nastavnika koji samo predaje, on može imati teškoće pri učenju prezentiranih informacija. Ovo za njega možda nije najbolje okruženje za učenje.

Korisno je za studente da razumiju svoj način učenja kako bi povećali svoj akademski uspjeh, a možda i naučili kako ojačati svoja slabija područja. Studenti koji žele istražiti određeni stil učenja trebali bi se obratiti uredu za podršku na svom univerzitetu.

Vođenje bilješki

Zapisivanje bilješki je jako važan aspekt studentskog života. Zapisivanje glavnih ideja i činjenica koje su vam potrebne kako biste izvršili svoje zadatke ili kako biste naučili i ponovili gradivo, omogućava vam da pokažete svoje razumijevanje materije vlastitim riječima.

Možete hvatati bilješke na više načina: zapisivanjem u svesku ili na računar; diktirajući na diktafon ili nekome drugom; podvlačeći pisani tekst; bilježeći na margine pisanog teksta ili na drugi način ističući tekst.

Na koji način vi vodite bilješke? Koja metoda je najbolja za vas?

Korištenje računara

Kako biste uspješno studirali potreban vam je redovan i pouzdan pristup internetu. Prilikom studiranja vrijeme koje provodite za računarom ovisi o vrsti studijskog programa, ali za većinu programa može se očekivati da biste trebali barem nekoliko sati sedmično provesti na nekim aktivnostima na računaru (pisanje eseja, pretraživanje interneta i sl.).

Da li vam je potrebna posebna oprema da biste koristili računar i imali pristup internetu?

Ukoliko vam je potrebna posebna oprema da biste koristili računar i imali pristup internetu obratite se svom uredu za podršku.

Pristup objektima

Pristup objektima je različit i varira od studijskog programa do studijskog programa, a nije uvijek moguće ni pronaći odgovarajući objekt. Ukoliko su nam poznati vaši zahtjevi, možemo vam reći da li postoji mogućnost da se pronađe alternativno rješenje,

kao što je promjena mjesta predavanja, vježbi ili osiguranje alternativnih pristupnih staza, gdje je to moguće. Molimo vas da svoje zahtjeve u vezi s pristupom objektima navedete u identifikacijskom upitniku.

Studentski dom

Da li za vrijeme studiranja boravite u studentskom domu?
Da li vam je potrebna dodatna podrška?
Da li vam je potreban tutor?
Ukoliko jeste, da li imate nekoga ko bi vam odgovarao kao tutor?

Posebne potrebe, invaliditet ili hronična bolest samo po sebi nije razlog da ne budete korisnik studentskog doma. Mi ćemo učiniti sve što je u našoj mogućnosti da udovoljimo vašim dodatnim zahtjevima. Ukoliko vam je potrebna dodatna podrška ili tutor molimo vas da nas kontaktirate najmanje šest sedmica prije nego što nastava počne.

Asistivna tehnologija

Tehnologija je jedan od primarnih pokretača ekonomskog razvoja i obrazovanja svakog društva. Svaki napredak tehnologije u društvu ima direktan utjecaj na osobe sa invaliditetom i napredak u razvoju asistivne tehnologije.

Asistivna tehnologija (AT), također poznata kao adaptivna tehnologija, termin je koji se odnosi na predmet, dio opreme ili sistem koji doprinosi unapređenju ili poboljšanju funkcionalnih sposobnosti osoba sa invaliditetom. Koristi se kao izraz za široki raspon dostupne podrške kako bi se pomoglo ljudima s različitim kognitivnim, senzornim i fizičkim teškoćama, teškoćama u učenju i drugim izazovima koji ograničavaju učešće i mogućnosti učenja.

Asistivna tehnologija je sistem ili podrška koja ne daje "lijek" za stanje ili invaliditet, ona pomaže osobi da obavi zadatak što samostalnije. Dobro usklađena asistivna tehnologija nudi rješenja za ljude koji imaju teškoće.

Postoje različite tehnologije koje mogu pomoći pri učenju. S obzirom na složenosti pružanja usluga pomoćne tehnologije, postoji širok raspon proizvoda koji su danas dostupni:

- ✓ **Niska AT:** taktilni i manipulativni proizvodi za učenje, markeri i trake
- ✓ **Umjerena AT:** diktafon, player, povećala, snimljene knjige
- ✓ **Visoka AT:** prijenosni računar; standardizirani i specijalizirani kompjuterski hardver i softver.

Postoji jako širok asortiman pomoćne opreme, koja se općenito naziva „asistivna“ ili „pomoćna“ tehnologija. Naprimjer, studenti koji trebaju pomoć u čitanju mogu koristiti softver za čitanje. Studenti koji imaju problema u pisanoj komunikaciji ili motoričkim poremećajima mogu koristiti softver za prepoznavanje govora. Kontaktirajte ured za podršku kako biste dobili više informacija o tome što je dostupno na vašoj instituciji.

IV ISPITIVANJE I OCJENJIVANJE

Da li su vam potrebni posebni uslovi prilikom ispita?

Ukoliko su vam potrebni posebni uslovi za vrijeme ispita, jako je važno da vaše posebne zahtjeve saznamo što ranije. Da bi se promijenili uslovi ispitivanja potrebno je najmanje šest sedmica, pa vas molimo da nas obavijestite o svojim posebnim zahtjevima što je prije moguće.

Uslovi ispitivanja odnose se na sljedeće:

- ✓ Vrstu procjene
- ✓ Ispitni materijali
- ✓ Dodatno vrijeme
- ✓ Alternativni prostor
- ✓ Kako dobiti više pomoći.

Potrebno je također da nam dostavite sve potrebne dokumente koji će poduprijeti vaš zahtjev za dodatnim uslovima.

Šta mi možemo učiniti

- ✓ Mi ćemo vas kontaktirati kako bismo razgovarali o vašim zahtjevima
- ✓ Kontaktirat ćemo vašeg tutora (ukoliko ga imate) kako bismo kreirali uslove prema vašim potrebama
- ✓ Možemo pripremiti ispitna pitanja u alternativnom obliku
- ✓ Možda ćemo trebati da zatražimo dodatno odobrenje za uslove koje ste tražili
- ✓ Negdje oko dvije do četiri sedmice prije ispita, e-mailom ili na neki drugi način potvrdit ćemo vam uslove koje smo kreirali za vas.

Uslovi ispitivanja i procjenjivanja

Za vrijeme studiranja bit ćete ispitivani i procjenjivani na različite načine, što uključuje usmene procjene, pismene procjene, projekte, portfolio ili završne procjene.

Ukoliko mislite da će vaše teškoće, posebne potrebe ili invaliditet utjecati na vaše uspješno izvršenje zadatka ili polaganje ispita, trebali biste kontaktirati tutora ili ured za podršku što je prije moguće kako bismo vam mogli pomoći.

Prilagodbe koje smo u mogućnosti učiniti za vas ovise o vrsti procjene i ovaj vodič će vam pomoći da se upoznate sa njima.

Usmene procjene

Ukoliko imate teškoća u slušanju ili usmenom ispitu a u vezi su sa vašim posebnim potrebama, možemo vam pomoći na sljedeći način. U nekim slučajevima, naprimjer, ukoliko imate oštećenje sluha možemo vam dati transkript audio materijala, ali nam u tom slučaju trebate uz zahtjev dostaviti dokaz o tome. Ukoliko mislite da su vam potrebne ove vrste prilagodbe, trebate se obratiti svom uredu za podršku.

Ukoliko imate oštećenje sluha ili vam je govor jako usporen, možemo vam osigurati individualnu procjenu sa dodatnim vremenom.

Završni ispit, projekti i portfolio

Ukoliko imate pismeni ispit koji se može predati elektronskim putem, ili koji je odštampan ili napisan rukom, te ukoliko ne možete napisati pismeni rad ili pak to ne možete uraditi samostalno, ili ga ne možete priložiti u odgovarajućem formatu zbog vaših posebnih potreba, ili ga ne možete potpisati iz različitih razloga, molimo vas da nas što prije kontaktirate.

U ovim slučajevima dostupne su brojne strategije, uključujući i asistivne softvere.

Neki studenti se usljed svojih posebnih potreba, invaliditeta ili hronične bolesti nalaze u nepovoljnom položaju zbog drugih studenata tokom procesa provjere znanja pod uobičajenim uslovima. Ured za podršku vašeg univerziteta će kroz svoj rad pokušati da kompenzira što je više moguće takav položaj sa ciljem da se svačiji rad ocjenjuje na isti način.

S tim ciljem, kreirat ćemo vlastita pravila u vezi s prilagođavanjem ispitnih uslova posebnim potrebama i zahtjevima studenata. Tamo gdje to nije potrebno mi nećemo prosljeđivati podatke o invaliditetu ili bolesti studenata. Također, kreirat ćemo pravila za odobrenje dodatnog vremena i za različite metode ispitivanja. Ova pravila omogućit će da se svi studenti procjenjuju na jednakoj osnovi.

Studenti mogu tražiti posebne uslove ispitivanja i prilikom našeg razmatranja mi možemo i odobriti neke iznimke. Naprimjer, ukoliko student zahtijeva ispitni materijal u audio verziji morat će se s njim biti u odvojenoj prostoriji kako se ne bi ometali ostali studenti. Također, bit će mu dozvoljeno dodatno vrijeme kako bi odgovorio na pitanja (snimanje).

Ispitni materijal (test)

Tokom semestra svi studenti prolaze kroz pismene provjere znanja. Testovi koji se daju dva do tri puta tokom semestra općenito ukazuju na to kakav će biti završni pismeni test. Standardni testovi na našim univerzitetima su odštampani na bijelom papiru, font *Times New Roman*, veličina 12. Nekim studentima ovaj standardni oblik testa može uzrokovati određene teškoće, ili prilikom čitanja pitanja ili prilikom zapisivanja odgovora.

Uredi za podršku moraju osigurati da studenti koji zaista trebaju posebne usluge u vezi s pismenom provjerom znanja i dobiju posebne usluge na vrijeme.

Uvećani tisak

Uvećani tisak znači da je svaka A4 stranica testa proširena na A3 papir. Ukoliko vam je potreban uvećan tisak testa molimo vas da nam se obratite. Molimo vas da u identifikacijskom obrascu navedete željenu veličinu testa. U svakom slučaju, poželjno je da o ovome pitanju razgovarate sa osobljem ureda za podršku.

Audio format

Ukoliko imate teškoća pri čitanju ili interpretiranju pitanja možda bi vam više odgovaralo da imate ispitna pitanja zabilježena na audio formatu (audio CD). Morate osigurati ličnu audio opremu za vrijeme ispita.

Računar

Ukoliko vam je potreban računar za vrijeme ispita, npr. ukoliko vam je potrebno da uvećate tekst više nego što je to uobičajeno ili vam je potreban softver za čitanje, potrebno je da imate elektronsku kopiju testa. Mi vam ga možemo osigurati na CD-u ili memorijskom sticku. Ukoliko mislite da vam je potrebna ova opcija molimo vas da kontaktirate ured za podršku.

Neki studenti sa disleksijom ili drugim specifičnim teškoćama u učenju mogu zahtijevati elektronski zapis. Preslušavanje testa zajedno sa čitanjem pomaže ovim studentima da bolje razumiju postavljena pitanja.

Dodatno vrijeme

Ovisno o vašim okolnostima i prilikama u kojima se nalazite, možemo vam osigurati i dodatno vrijeme ili kratke pauze, ili oboje, prilikom testiranja i ispitivanja. Morate nam osigurati dokumente koji će potvrditi vaše posebne potrebe. Ukoliko imate specifične

teškoće u učenju, potpuna dijagnostička procjena je potrebna za ovu vrstu dodatnih usluga.

Ukoliko mislite da vam je potrebno dodatno vrijeme prilikom ispita, molimo vas da to navedete u identifikacijskom obrascu. Ne morate navesti tačnu dužinu vremena. Osoblje ureda za podršku će procijeniti vaše ispitne potrebe u cjelini i s vama će porazgovarati o njima prije nego što donese konačnu odluku.

Zbog različitih zahtjeva i različitih posebnih potreba ne možemo vam sa sigurnošću reći koliko dodatnog vremena vam možemo dopustiti, ali kod dvosatnog ispita obično se dopušta između deset minuta i dva sata za studente sa teškim invaliditetom.

Drugi zahtjevi

Ukoliko imate oštećenje vida i vaš test sadrži grafikone ili slike, moguće je da tražite alternativna pitanja bez slika koja bi testirala iste rezultate učenja.

Ukoliko imate određene teškoće u pristupu, prilikom studiranja ili prilikom provjere znanja, bilo bi dobro da pročitate ovaj vodič kako biste se upoznali sa podrškom koju nudimo i kako biste se upoznali sa svim pojedinostima koje nudimo zajedno sa drugim aktivnostima. Ukoliko odmah trebate pomoć ili ako imate bilo kakvih dodatnih pitanja, budite slobodni da se obratite uredu za podršku na svom univerzitetu.

Imajte na umu da se u vodiču termini „zahtjevi“ ili „dodatne usluge“ odnose na specifične usluge vezane za invaliditet, posebne potrebe, zdravstveno stanje, mentalne poremećaje ili teškoće u čitanju i pisanju kao što je disleksija ili na bilo koji drugi oblik posebnih potreba koje su uzrokovane objektivnim okolnostima. Naš cilj je da u saradnji sa vama razvijemo sistem podrške koji je u skladu sa vašim individualnim sposobnostima i koji će vam omogućiti jednake mogućnosti studiranja na univerzitetima u Bosni i Hercegovini.

Kontakt detalji po univerzitetima:

UNIVERZITET U SARAJEVU Telefon: + 387 33 261 046	E-mail: ured@unsa.ba mirna.markovic@ff.unsa.ba
UNIVERZITET U TUZLI Telefon: + 387 35 320 661 + 387 35 320 678	E-mail: alma.dizdarevic@untz.ba meliha.bijedic@untz.ba
UNIVERZITET U BANJOJ LUCI Telefon: + 387 51 323 630	E-mail: gorana.panic@gmail.com
UNIVERZITET ISTOČNO SARAJEVO Telefon: + 387 57 320 330	E-mail: slobodanka.krulj@uni-es.com
UNIVERZITET U ZENICI Telefon: + 387 32 440 420 + 387 62 410 544	E-mail: darko_petkovic@yahoo.com azeminadurmic@yahoo.com
SVEUČILIŠTE U MOSTARU Telefon: + 387 36 335 620	E-mail: varunek.vesnav@gmail.com
UNIVERZITET DŽEMAL BIJEDIĆ U MOSTARU Telefon: + 387 61 285 125	E-mail: dubravka.husic@unmo.ba
UNIVERZITET U BIHAĆU Telefon: + 387 37 312 990	E-mail: e.sedic@gmx.de

PARTNERI U PROJEKTU:



REPUBLIKA SRPSKA
MINISTARSTVO
PROSVJETE I KULTURE



FEDERACIJA
BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO
MINISTARSTVO
OBRAZOVANJA I NAUKE

